

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Анотація. Розглянуто чинники, які впливають на ліквідність банку, основні джерела інформації для аналізу та розрахунок нормативів миттєвої, поточної і короткострокової ліквідності, запропоновано напрями підвищення ліквідності комерційних банків.

Аннотация. Рассмотрены факторы, которые влияют на ликвидность банка, основные источники информации для анализа и расчет нормативов мгновенной, текущей и краткосрочной ликвидности, предложены направления повышения ликвидности коммерческих банков.

Annotation. The factors that affect the liquidity of a bank, the main sources of information for the analysis and calculation of instantaneous, current and short-term liquidity have been discussed, the ways of increasing the liquidity of commercial banks have been suggested.

Ключові слова: комерційний банк, ліквідність, активи, пасиви, капітал, кредитний портфель банку.

Стабільність і надійність будь-якого комерційного банку залежать від рівня ліквідності його активів. У сучасних економічних умовах забезпечення відповідного рівня ліквідності активів є одним із найважливіших завдань управління банком, оскільки визначає його платоспроможність. Слід зазначити, що банк, який має достатній запас ліквідних активів для підтримання миттєвої ліквідності, може з часом втратити її у зв'язку з перевищенням потоку зобов'язань над потоком трансформації вкладень у ліквідні активи. Отже, оцінка ліквідності є найбільш проблематичною, оскільки пов'язана з оцінкою ризику активних операцій банку.

Значний внесок у розробку питань ліквідності банківської системи України зробили зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти: Барановський О. І., Васюренко О. В., Вовчак О. Д., Вожжов А. П., Єпіфанов А. О., Зверьяков М. І., Козьменко С. М., Кузнецова Л. В., Лаврушин О. І., Мороз А. М., Примостка Л. М., Реверчук С. К., П. Роуз, Савлук М. І., Дж. Сінкі, Смовженко Т. С. та ін. [1 – 16].

Метою написання статті є ознайомлення з аналізом ліквідності комерційних банків.

Ліквідність банку – це його здатність своєчасно та в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах. Банківська ліквідність залежить від багатьох чинників, які поділяються на дві групи: внутрішні та зовнішні. До внутрішніх чинників належать: дисбаланс грошових потоків; структура та стабільність депозитної бази банку; достатність капіталу; якість активів; фінансовий стан позичальників; репутація банку, яка впливає на здатність швидкого запозичення коштів на ринку. До комплексу зовнішніх належать чинники загальноекономічного характеру: грошово-кредитна політика; стан грошового ринку; низька ліквідність окремих сегментів фінансового ринку для конкретних видів активів, що ускладнює їх продаж за прийнятною ціною в короткі строки; можливості запозичення коштів у центральному банку; регулятивні обмеження в країні; загальні кризові явища в економіці, які унеможливають безперебійне залучення коштів [17, с. 103].

Метою аналізу банківської ліквідності є оцінювання та прогнозування можливостей банку щодо своєчасного виконання своїх зобов'язань за умови збереження достатнього рівня прибутковості. Банк постійно вирішує завдання пошуку оптимального співвідношення між активами і зобов'язаннями як з погляду забезпечення потреб ліквідності, так і щодо їх дохідності та вартості.

Завдання аналізу ліквідності банку [18, с. 122]:

визначення фактичної ліквідності;

оцінювання відповідності фактичних значень нормативів ліквідності вимогам, які встановлено НБУ;

виявлення чинників, які викликали відхилення фактичних значень показників ліквідності від нормативних вимог;

аналіз стабільності ресурсної бази банку;

прогнозування потреби банку в ліквідних коштах;

порівняльний аналіз вартості та доступності альтернативних джерел поповнення ліквідних коштів.

Основними джерелами аналізу ліквідності є щоденний та місячний баланси банку. Використовуючи дані щоденного балансу, НБУ контролює виконання обов'язкових нормативів ліквідності кожним банком окремо.

Оскільки на показники ліквідності банку впливають різноманітні чинники, зокрема такі, як якість активів, структура пасивів, достатність капіталу, фінансовий стан позичальників, то в процесі аналізу, крім балансу, можуть використовуватися й інші доступні інформаційні джерела, які поділяють на:

1) внутрішні – внутрішньобанківська інформація, яка закрита для сторонніх осіб (звітність про депозитну діяльність банку, звітність про стан кредитного портфеля банку, звітність про портфель цінних паперів, звітність про формування резервів на покриття ризиків за активними операціями, кредитні договори, інформація про прострочені, пролонговані та реструктуризовані кредити, минула інформація про повернення кредитів позичальниками, дані про рух коштів за рахунками клієнтів);

2) зовнішні – інформація, одержана безпосередньо від клієнтів та контрагентів банку; офіційні повідомлення: рейтинги, статистичні дані, повідомлення засобів масової інформації, інформація про операції банку на відкритих ринках, біржах, у позабіржових системах [19, с. 98].

центральному. Проте система багатьох коефіцієнтів дає змогу центральному банку гнучкіше проводити свою політику резервних вимог, наприклад, змінювати рівень вимог для однієї категорії депозитів і залишати його без зміни для іншої. Це посилює ефективність управління ліквідністю банківської системи з боку центрального банку. Також система багатьох коефіцієнтів є більш прийнятною, тому що дає змогу враховувати різні рівні коливання, які притаманні різним категоріям депозитів, і навпаки, передбачає диференціацію ступеня ризику ліквідності для активів [19, с. 110].

Подібна практика діє і в Україні. НБУ своєю Постановою від 28 серпня 2001 року № 368 (зі змінами від 22.09.12) затвердив Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків України [20], якою для банків встановлено такі нормативи ліквідності:

- норматив миттєвої ліквідності;
- норматив поточної ліквідності;
- норматив короткострокової ліквідності.

Миттєва ліквідність сигналізує про здатність установи банку покрити коштами в касі та на коррахунку частину залучених коштів у національній валюті. Норматив миттєвої ліквідності розраховується як співвідношення суми коштів на коррахунку та в касі до розрахункових і поточних зобов'язань:

$$H4 = (K_{кр} + K) / (P_{п} + P_{р}) \times 100 \% , \quad (1)$$

де $H4$ – норматив миттєвої ліквідності;

$K_{кр}$ – сума коштів на коррахунках;

K – сума коштів у касі;

$P_{р}$ – розрахункові зобов'язання;

$P_{п}$ – поточні зобов'язання.

Поточна ліквідність характеризується відношенням зобов'язань банку незалежно від строку їх виконання до активів незалежно від строку їх надходження. Розраховується цей норматив як співвідношення загальних активів до загальних зобов'язань банку:

$$H5 = A / Z \times 100 \% , \quad (2)$$

де $H5$ – норматив поточної ліквідності;

A – загальна сума активів;

Z – загальна сума зобов'язань.

Значення цього нормативу має бути не менше 100 %.

Норматив короткострокової ліквідності характеризує питому вагу високоліквідних активів у робочих активах і розраховується за формулою:

$$H6 = V_a / P_a \times 100 \% , \quad (3)$$

де $H6$ – норматив короткострокової ліквідності;

V_a – високоліквідні активи;

P_a – робочі активи.

Нормативне значення показника $H6$ має бути не менше 20 % [18, с. 163].

На рівень ліквідності банку впливають якість активів та рівень ризику, який пов'язується з кожним конкретним видом активів. Метою проведення аналізу є визначення ймовірності вчасного повернення коштів банку. Результати такого аналізу дають змогу оцінити безперервність автоматичного перетворення активів у ліквідну форму у зв'язку з настанням строків погашення кредитів чи цінних паперів, сплати процентів за наданими кредитами, повернення дебіторської заборгованості, одержання дивідендів від пайової участі в інших підприємствах та ін.

Таким чином, напрямками підвищення ліквідності банку, на думку автора, є:

поліпшення організаційної структури банками з нестійким становищем, тобто приділення уваги розвитку менеджменту, зокрема, створення, наприклад, служби внутрішнього аудиту, що дозволило б знизити зловживання усередині банку;

скорочення міжбанківських кредитів, кредиторської заборгованості й інших видів залучених ресурсів, збільшення власних коштів банку у випадку низької ліквідності;

визначення потреби в ліквідних коштах, хоча б на короткострокову перспективу;

розробка грамотної політики управління активними і пасивними операціями.

Національний банк України використовує централізований підхід до регулювання банківської ліквідності, встановлюючи, як зазначалось вище, обов'язкові нормативи ліквідності – миттєвої, поточної та короткострокової. Отже, банк вважається ліквідним, якщо він має можливість постійно і безперервно виконувати свої зобов'язання, проводити активні операції та забезпечити поповнення ліквідних коштів у будь-який момент часу через запозичення коштів на ринку за середньою ставкою або реалізацію своїх активів без суттєвої втрати їх вартості. Але треба пам'ятати, що на загальний рівень ліквідності банківської системи значно впливає стан економіки в цілому. Тому необхідно впровадити заходи з метою поліпшення ситуації, які, насамперед, будуть охоплювати регулювання економічних процесів на макрорівні. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є визначення переліку показників – індикаторів зниження ліквідності в коротко- і довгостроковій перспективі.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України [Текст] / О. І. Барановський // *Фінанси України*. – 2007. – № 9. – С. 75–87. 2. Васюренко О. В. Облік і аудит у банках : навч. посібн. / О. В. Васюренко. – К. : Вид. Знання, 2006. 3. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник [Текст] / О. Д. Вовчак, Н. М. Рушишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 564 с. 4. Вожжов А. П. Проблемы регулирования деятельности коммерческих банков : сборник научных трудов / А. П. Вожжов, С. П. Вожжов // *Вестник СевГТУ*. – 1999. – Вып. 19 : Экономика и финансы. – С. 14–18. 5. Спіфанов А. О. Стан і перспективи розвитку банківської системи України / А. О.

Єпіфанов. – Суми, 2000. 6. Зверяков М. І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України : Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал. – 06/2011. – № 6. – С. 13–23. 7. Козьменко С. М. Стратегічний менеджмент банку [Текст] : навч. посібн. / С. М. Козьменко, Ф. І. Шпиг, І. В. Волошко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 734 с. 8. Кузнецова Л. В. Фінанси банку: теорія, методологія, управління [Текст] / Л. В. Кузнецова. – Одеса, 2009. – 34 с. 9. Лаврушин О. І. Банковское дело : учебн. пособ. / О. І. Лаврушин. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 672 с. 10. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с. 11. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : навч. посібн. / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 1999. – 280 с. 12. Історія грошей і банківництва : підручник / С. К. Реверчук, І. Г. Скоморович, Я. Й. Малик та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – К. : Атіка, 2004. – 340 с. 13. Роуз П. С. Банковский менеджмент. Ч. 1. Гл. 1 – 16 / под ред. И. В. Башниш, И. Е. Новикова. – М. : Дело, 1997. – 744 с. 14. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 599 с. 15. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках [Текст] / Дж. Ф. Синки (мл.) ; пер. с англ. 4-го изд. – М. : Catalaxu, 1994. – 937 с. 16. Смовженко Т. С. Фінансова грамотність / Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2012. – 322 с. 17. Аванесова І. А. Оцінка кредитної діяльності банку / І. А. Аванесова // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 103–104. 18. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с. 19. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності : навч. посібн. / Т. Д. Косова. – К. : ЦУЛ, 2008. – 486 с. 20. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України : Постанова НБУ № 368 від 28 серпня 2001 р. (зі змінами від 22.09.12). – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 21. Петрик О. І. Монетарний розвиток України [Текст] : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / О. І. Петрик ; Нац. банк України, Ун-т банків. справи. – К. : УБС НБУ, 2010. – 231 с.